

Konvalinková Tereza

Podstávkové domy v severních Čechách, diplomová práce, Ústav etnologie, FF UK

Praha, 2010.

hodnocení oponenta práce

Cílem diplomové práce Terezy Konvalinkové byl terénní průzkum a dokumentace domů s podstávkou v severních Čechách. V porovnání s odbornou literaturou, historickou fotodokumentací a archivními prameny usilovala autorka vysledovat důvody vzniku a vývoje fenoménu podstávkových domů. Vymezila regionálních rozdíly a sledovala společné znaky těchto staveb. Kladla za cíl zjistit, proč zaujímají právě tuto uzavřenou oblast a proč nedošlo k jejich dalšímu šíření.

Práce obsahuje 87 stran textu se 150 vloženými ilustracemi (116 fotografických, 22 grafických, 7 mapových a 5 ikonografických). Samostatné přílohy tvoří: 4 historické stavební plány, 8 map GIS a seznam sledovaných objektů.

Autorka postupovala metodou rekognoskační sondy. Pomocí terénního výzkumu na vytyčených územních celcích vytvořila soubor 337 domů (dům čp. 26 v Loukově je v seznamu sledovaných objektů uveden dvakrát), které na základě stanovených kritérií /entit: např. podstávka; podlaží domu; patro a jejich jednoznačných kvalit: Lužická, Česká, Lužická + Česká; přízemní, patrový; roubené, hrázděné/ třídila do typových skupin a pomocí SW ArcGis vizualizovala na mapovém podkladu. Vizualizované grupace z matic arbitrárních znaků jí vytyčily geografické oblasti rozšíření stavebních projevů sledovaného jevu.

Ve vytyčení zkoumané oblasti ovšem postrádám reflexi levobřeží Labe, které v okresech Litoměřice (Hrušovka), Ústí nad Labem (Liboucheč) a Děčín (Javory) náleží také k oblasti severočeského podstávkového domu. Přesto jsou výsledky této části práce velmi přínosné a potvrzují a upřesňují zjištění starších výzkumů (Belisová 2006, Umgebundeland 2007).

Ve vlastním textu práce upřednostnila autorka metodu případových studií. Na jejich výsledcích pak staví zejména kapitoly (11.1 - 11.8), ve kterých se zabývá plošným vymezením jednotlivých regionálních typů podstávky. Uvedené kapitoly, poukazující na regionální kulturní podněty a vztahy v 18. - 19. století ve sledované oblasti, považuji za největší přínos práce.

Jejich základní kostru postavila autorka na sledování hmotných pramenů. V některých případech však hmotné prameny neumožnily bez znalosti stratigrafických vztahů konstrukcí a jejich prvků modelovat stavbení vývoj sledovaných domů (str. 80, 81, 87). Autorka si je této

skutečnosti vědoma, ale nesnaží se jí, např. vhodným výběrem analyzovaných objektů, eliminovat (např. str. 44 Višňová čp.75 - autorka neuvažuje o výměně sloupků čelní podstávky. Konstrukce bednění a podstávky nemusí být nutně současné, jak dokládá obedněný profilovaný sloupek v pravém nároží domu). K výběru vhodných objektů by jí pomohlo využití on-line přístupné databáze denrochronologicky datovaných objektů (<http://www.dendrochronologie.cz/databaze/>, [29.8.210, aktualizace 10.3.210], která pro některé obce (např. Malá Skála, Soběslavice a další) poskytuje pevná dendrodata k některým dřevěným konstrukcím domů. Tak bylo datováno smýcení dřeva na trámy srubu a stropní povaly čp. 53 ve Rtyni v Podkrkonoší, které autorka také dokumentuje, do zimy 1547. Dalšímu ztotožnění objektů s údaji v databázi však brání chybějící čísla popisná v seznamu objektů sledovaných autorkou (příloha II). Jejich doplnění by v době on-line přístupných katastrálních map a rtofotomap s GPS souřadnicemi nemělo být pro autorku vážným problémem.

V textu chybí jasný přehled všech sledovaných srovnatelných kritérií u jednotlivých objektů a čtenář je nucen je si v jednotlivých případech složitě vybírat z popisků fotodokumentace, grafické dokumentace a i z vlastního textu. Dokumentace objektů se tak jeví jako nevyvážená. U jednotlivých dokumentovaných objektů postrádám tedy přesnou lokalizaci, formalizaci popisu, analytický popis prvků konstrukcí, typové fotozáběry, schematické naznačení spojů a skladby konstrukcí. Dokumentace popisem předpokládá pregnantní orientaci ve stavební terminologii, především tesařské. I zde vidím některé nedostatky. Nedostatkem pro vytvoření zpřesněné typologie je skutečnost, že autorka bohužel nerozlišuje plátované a čepované spoje (str. 23, str. 24 a str. 39 Dolní Vidim čp. 12). Jejichž užití a vývojové změny jsou pro dřevěné konstrukce obecné a dobře sledovatelné na vývoji krovů (Bláha, Vinař). Autorce mohly být, stejně jako trasologické stopy po sekání či mladším katrovém řezání trámů, vodítkem alespoň relativního datování konstrukcí a jejich částí.

Také tam, kde se v textu dotýká problematiky krovů se autorka pohybuje na tenkém ledě. Rozlišení krovů na hambalkové a stolicové (str. 46) není rozlišující, ale až na případ prostého hambalkového krovu a vaznicových krovů se stolicemi synonymické. Tvrzení, že se nedá všeobecně určit, zda některý z typů krovů převažoval (str. 46) je pak vyloženě nepravdivé.

I s další terminologií má autorka drobné problémy: *količky* jimiž jsou jištěny tesařské spoje (str. 23) se nazývají kolíky (Škabrada), nebo hřeby (Bláha), *količky* jsou truhlářským termínem pro vložené čepy spojovací desky. Stejně tak není šikmý pásek *rozpěrou* (str. 39), ale šikmou vzpěrou. *Zářez* v šikmém pásku pro zasunutí prkenného bednění (str. 38) je drážkou, hrázděné patro stojící na "*konzolách*" sloupků je zřejmě konstrukcí, v níž ližina

podstávky je současně prahem hrázdění. Někde je nepřesné užití terminologie na hranici srozumitelnosti. /např str. 91: "Jedná se v podstatě o hrázděné konstrukce, jejichž pole jsou vyplněna začepovanými trámy (fošnami)." k tomu fotografie s popiskou: "... mezi hrázděné stěny jsou začepovány vodorovné trámky ...". Stěna je povrch zdi, v hrázdění vodorovný trám - *paždík* je začepovaný mezi sloupky /štenýře, stojiny/. Fošna není trám, ale 4 - 6 cm silné prkno. Na fotografii je hrázdění, jehož pole jsou vyplněna na péro a drážku právě buď hraněnými trámy nebo fošnami, což z fotografie nelze rozlišit. Připojený odkaz na literaturu nám také nepomůže, neboť v něm nejsou uvedené strany a Václav Mencl v rejstříku odkazované publikace inzerovanou lokalitu také neuvádí/. Jinde je terminologie přímo zavádějící: Vystupující reliéf (str. 37) je ve skutečnosti ustupující, tedy negativní reliéf, stavebník je investor stavby, nikoli řemeslník provádějící stavbu (str. 36).

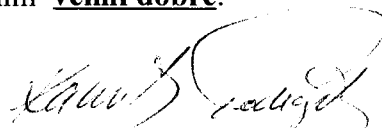
Naopak velmi oceňuji kapitolu 9, která pojednává o výzdobě podstávky. Autorským počinem je patrně odhalení manifestační funkce podstávky ve vztahu k ostatním možným manifestačním konstrukcím v průčelí obytných vesnických domů, tedy štítu, pavlači a stěnám. Zejména nalezený vztah podstávky k výrazově potlačovanému roubení a zdůrazňovanému hrázdění je hodný pozornosti (str.40).

V obecných kapitolách o vývoji regionů, které jsou postaveny na zdařilé kompilaci literatury, postrádám reflektování období první republiky, zejména vytváření celních bariér z obou stran hranice, které probíhalo v podstatě od roku 1903, zostřovalo v roce 1919 a 1928, vrcholilo v roce 1931. To mělo spolu s hospodářskou krizí v roce 1930 zásadní význam pro úpadek místního zemědělství a průmyslu, orientovaného na vývoz do Lužice a Saska či dále přes Hamburk a Štětín.

V přehledu teorií vzniku podstávky zaujme "Teorie otřesu"(str. 31 - 32). Ta však nese jasné stopy folklorní narace (synkretické spojování jevů, gradace, hyperbola), což možná mohla autorka vyhodnocením pramene, který však bohužel neuvádí, rozpoznat či vyvrátit. Spíše stylistické neobratnosti přičítám tvrzení o pravidelných návesních vsích z 5. - 6. století v oblasti (str. 16), které dosavadní výzkumy jinde nepotvrzují (Škabrada, Smetánka). Za formální neobratnost, která však odráží patrně nejasněnost postupu, považuji také řazení některých kapitol. Po úvodu mělo následovat nejprve stanovení cílů práce. Teprve z nich vyplývají prostředky jejich dosažení, popsané v kapitole o užitých metodách. Kapitolu 8. pojednávající o zdobnosti podstávky by bylo vhodné zařadit hned za kapitolami 5. a 6., které jsou věnovány popisu a typologii podstávky. Logickým řazením kapitol by se autorka vyvarovala opakujících se pasáží, kterými je text na několika místech zatížen (vztah zdobnosti podstávky a sociálního postavení majitele str.36-43-65, městské vlivy na utváření

podstávkového domu (str. 19-36-41). Citelně postrádám soupis příloh, který bych očekával za textem práce. Vkládání převážné části příloh s popiskami přímo do textu, a to v různých formátech, odpovídá spíše popularizační publikaci, než diplomové práci.

Uvedené věcné i formální chyby jsou ale, dle mého soudu, vyváženy patrným množstvím práce, kterou autorka musela při terénní výzkumu a zpracování jeho výsledků vynaložit. Osobně je mi také sympatická její schopnost reflexe paměti artefaktů, která stojí konec konců v samých základech památkové péče. Předložená práce splňuje nároky kladené na diplomové práce, doporučuji práci k obhajobě s hodnocením **velmi dobře**.

V Kladně, dne 16.9. 2010

PhDr. Kamil Podroužek, Ph.D.